

могли звільнити учня від уроку. Сам він був взірцем в цьому відношенні. Не можна було навіть уявити собі, що він міг спізнитися на урок.

Протягом свого довгого життя Арнольд Анатолійович чув гру багатьох піаністів, серед яких були і геніальні, і нині зовсім забуті. Він часто при нагоді згадував того чи іншого виконавця, його інтерпретації. Здавалося б, що таку людину важко зацікавити, здивувати чимось новим, тим більше, коли мова заходить про молодих піаністів. Але відкриття першого в СРСР Міжнародного конкурсу ім. П.І.Чайковського викликало в нього особливий інтерес. Він прослухав всі тури шести конкурсів, тільки на сьомий, що відбувся в останній рік його життя, він вже не зміг поїхати. Його захоплювала широка панорама піаністичної зміни. Арнольд Анатолійович знаходив точні, образні характеристики, говорячи про гру Д.Огдона, М.Діхтера, Е.Вірсаладзе та багатьох інших конкурсантів. Він був у захваті від гри В.Клайберна, підкреслював його людяність, простоту, масштабність.

А.А.Янкелевич був помітною фігурою в музичних колах країни, його часто запрошували до складу різних методичних комісій, до журі конкурсів. Він багато їздив з доповідями, відкритими уроками, консультаціями. Творчі зв'язки професора з фортепіанним відділом Житомирського музичного училища перетворилися на справжнє шефство.

За 60 років педагогічної діяльності А.А.Янкелевича з його класу вийшло чимало учнів. Серед них лауреати конкурсів (Л.Вайнтрауб, Л.Уманська, Н.Вітте), професори, доценти (А.Блонкіна, Л.Радін), доктори та кандидати наук (Н.Герасимова-Персидська, С.Науменко, Л.Височинська). Чимало вихованців працюють в театрах, філармоніях, навчальних музичних закладах.

Багатогранна, плідна діяльність професора Арнольда Анатолійовича Янкелевича назавжди залишиться в історії української фортепіанної школи як її ще одна яскрава сторінка.

Література:

1. *Баренбойм Л.А.* На уроках Ф.М.Блуменфельда. – В кн.: Вопросы фортепианного исполнительства. Вып.1. – М.: Музыка, 1965, с.202-225.
2. *Коган Г.М.* Г.Н.Беклемишев. – Советская музыка, 1935, №3, с.73.
3. *Курковський Г.* В.В. Пухальський та Г.М.Беклемишев. – В кн.: Питання фортепіанного виконавства. – К.: Музична Україна, 1983, с.25-70.
4. *Хурсина Ж.И.* Выдающиеся педагоги – пианисты Киевской консерватории. – К.: Музична Україна, 1990.

УДК 378.032:78(091"18")(477)

Філатова Л.М.

РОЛЬ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ (перша пол. ХІХ ст.)

В статье рассматривается роль педагогической, научной, культурно-просветительской деятельности преподавателей Харьковского университета в процессе формирования украинской интеллигенции, пробуждении её национального сознания; в становлении и развитии музыкального образования и культуры студентов.

Ключевые слова: *Харьковский университет, украинская интеллигенция, национальное сознание, музыкальное образование.*

Впродовж ХІХ століття в історичному поступі України відбувався процес національно-культурного відродження, який був суголосний з подібними процесами в Східній Європі, в першу чергу у слов'янських народів.

Сучасний зарубіжний дослідник Мирослав Грох, характеризуючи культурно-політичні, національно-визвольні рухи у Східній Європі в ХІХ столітті, в тому числі в Україні, визначає

три історичні фази, які мають свої характерні риси. Перша фаза – це період наукового інтересу до національної мови, історії чи географії; друга фаза – продовження першого періоду, доповненого національною патріотичною агітацією; третя фаза характеризується успіхом масових рухів [17, Р. 65.]. В період, який відповідає першій фазі, національне відродження, як визначає дослідник, уособлювалося групою інтелектуалів, які були віддані мові, культурі та історії свого пригніченого народу, але ще не виступали з політичними гаслами. Такий історичний період в Україні припав на кінець XVIII – початок XIX століття до середини 40-х років, а саме до моменту створення Кирило-Мефодіївського братства в Києві.

Витоками українського відродження стали розпочаті наприкінці XVIII ст. освіченими русифікованими нащадками козацької старшини історичні, фольклорні та етнографічні розвідки, які продовжувались у XIX столітті завдяки відновленню інтересу до власної історії, культури, національних особливостей. Дослідник історії української культури М. Семчишин пише: "Доволі довгий і складний був процес українського національного відродження чи, радше, пробудження. Почався він з руху русифікованого дворянства за свої права, отже, мав політично-соціальний підклад; а далі пішло себе виявлення в народності, що його рефлексом стали праці історичного і географічного змісту та етнографічні дослідження; пішла боротьба за огнище української науки, за Харківський університет, який став кузницею нових національних вартостей і виховав нову генерацію українських культурних діячів" [12, с. 222, 223.].

В процесі консолідації українського народу в націю, розвитку загальнонаціональної мови та культури важливою тенденцією зміцнення самосвідомості народу стала боротьба за створення і розвиток національних центрів вищої освіти, науки, культури. Особливу роль у цьому процесі відіграв Харків. Це місто було своєрідним суспільно-політичним та науково-культурним центром Слобожанщини, де яскраво виявилися найхарактерніші риси українського відродження на національних засадах. Ось як характеризує причини зацікавлення освіченими представниками дворянської верстви життям народу, його мовою і культурою у цьому регіоні відомий український історик XIX століття О. Я. Єфименко: "У Харкові – історичному центрі так званої Слобідської України – довго зберігався серед його корінних обивателів малоруський устрій життя, мова і вдача. Тому коли місцеві освічені люди, під впливом ідей романтизму, почали цікавитися народністю, то їх симпатії силою природних умов звернулися до народності малоруської" [6, с.1221.]

Саме з "місцевих освічених людей", які звернулися "до народності малоруської" почала формуватися окрема соціальна верства населення – інтелігенція, ряди якої постійно поповнювалися за рахунок національно свідомого дворянства, духівництва, міщан і селянства. Важливу роль у формуванні високо освіченої, національно свідомої інтелігенції історія відвела Харківському університету. Відсутність аристократичної верхівки, демократичні традиції, які склалися на Слобідській Україні в освіті, культурі, побуті сприяли тому, що в студентських лавах були також представники нижчих верств суспільства.

Прогресивні погляди ініціатора заснування Харківського університету вченого-кліматолога і патріота рідного краю Василя Назаровича Каразіна, послідовника ідей Г. С. Сковороди, першого ректора професора словесності Івана Степановича Рижського, члена Російської Академії наук, гарячого прибічника ідей М. В. Ломоносова визначили демократичну атмосферу навчального закладу. Рижський першим в університеті висловив і практично утверджував думку, що здібностями наділені представники будь-якого стану [11, с.150–151].

Аналогічну позицію займав представник європейської науки професор юридичного факультету Л. К. Якоб. Він був одним з викладачів-іноземців, які утворили значну частину педагогічного корпусу університету в перший період його існування. У своїй промові на честь третьої річниці відкриття університету 17 січня 1808 р. він сказав, що освіта не є привілеєм лише знатних, багатих осіб, бо "тоді обдаровані з недостатніх класів залишаться втраченими для суспільної користі, а багато хто знає, як не часто трапляються у невеликому колі багатих і знатних розумні і як рідко вони прагнуть до вдосконалення" [16, с. 68–86].

Передові професори Харківського університету не обмежувалися тільки ідеями, вони намагалися втілити їх у життя. Так, зі звітів університету відомо, що серед студентів були також діти селян або інших податних станів [14, с.151.].

Видатний історик М. І. Костомаров, випускник Харківського університету, характеризуючи студентство 40-х рр. XIX ст. у своїй автобіографії, також відзначав, що "синки багатих батьків" не прагнули вчитись, їхньою метою було одержання диплома будь-якими засобами; але була група юнаків, що "дійсно займалися наукою з любов'ю; з них, особливо з казеннокоштных, набирали вчителів гімназій. Цього роду студенти були, так би мовити, інтелігенцією університету..." [7, с.322–323.]. До казеннокоштных належали малозабезпечені студенти, що навчалися державним коштом і серед яких були представники різних станів. Казеннокоштным студентом Московського університету, наприклад, був М. О. Максимович – перший ректор Київського університету Св. Володимира.

Про значення Харківського університету як осередку освіти і культури, його впливу на процес формування української інтелігенції можемо зробити певні висновки зі спогадів відомих діячів XIX століття. Так, письменник М. Де-Пуле, згадуючи роки навчання, писав: "Харківський університет насамперед впливав найкультурнішим способом на українське ("малоросійське") шляхетство, поширюючи серед нього загальнолюдську освіту та знання... З Харківського університету виходили надзвичайно освічені, нерідко учені люди..." [5, с. 78–79, 123.].

Підтвердженням облагороджуючого впливу університету на світогляд, діяльність, спосіб життя своїх вихованців є спогади відомого громадського діяча, організатора Олімпійського комітету в Росії, генерала О. Д. Бутовського про свого батька і його університетських друзів. Автор спогадів підкреслює, що інтелектуальні інтереси батька після закінчення Харківського університету не згасали. Закінчивши службу і повернувшись в свою "глуху Пелеховщину" на Полтавщині, він дуже багато читав і був добре ознайомлений з новими явищами в літературі й науці, цікавився і добре знав старовину, залучав до вивчення історії рідного краю своїх дітей, не забороняв їхньому спілкуванню з селянами, від яких вони вивчили українську мову, яку твердо пам'ятали літніми людьми, хоча і не жили вже на Україні. В сім'ї Бутовських дотримувалися народних обрядів і про це також тепло згадує автор. Однак, найголовнішою справою свого життя його батько вважав роботу в Полтавському комітеті по підготовці звільнення селян від кріпацтва. Університетськими товаришами Бутовського-старшого, які прикладали свої знання на ниві освіти, були: І. І. Боровиковський – інспектор Полтавської гімназії (племінник відомого живописця В. Л. Боровиковського), Х. Д. Здоров – директор Хорольського повітового училища, знавець малоросійської старовини, стіни будинку якого прикрашали літографії роботи Т. Шевченка [3, с.172, 173, 185].

Отже, важливим чинником формування національно свідомої, демократичної за переконаннями української інтелігенції, яка обрала педагогічну і громадську діяльність, був Харківський університет, кращі випускники якого стали науковцями і викладачами університетів – свого рідного Харківського, Київського та інших в Росії і за кордоном. На думку сучасної російської дослідниці В. Р. Лейкіної-Свірської університетські кадри викладачів і студентів склали найвагомішу частину наукової інтелігенції другої половини XIX століття [8, с.180.].

У своїй автобіографії М. І. Костомаров писав, що Харківський університет "постачав великий контингент усіляким канцеляріям і департаментам", а це були "юнаки, котрі бачили в майбутньому метою для себе службу", а тому "до певної міри вчилися пристойно" [7, с.322–323.]. Така досить висока оцінка освітнього рівня студентства відомим вченим говорить сама за себе.

Цьому, безумовно, сприяла педагогічна, наукова, культурно-громадська діяльність викладачів університету, серед яких були видатні особистості: доктор права й філософії І. Ф. Тимківський, рідний дядько М. О. Максимовича, композитор, скрипаль-віртуоз, диригент І. М. Вітковський, композитор, педагог, автор першої в Україні "Школи скрипкової гри" І. О. Лозинський, відомий український поет професор П. П. Гулак-Артемівський, професор латинської мови П. І. Сокальський (батько відомого українського композитора П. П. Сокальського, теж вихованця Харківського університету), вчений-історик професор М. М. Лунін, професор грецької мови А. Й. Валицький та ін.

Необхідно також сказати, що до складу викладачів Харківського університету з початку його заснування увійшла велика група іноземних вчених. Так, на початку XIX ст. у

Харківському університеті серед викладачів-науковців працювало біля 60% вихідців з Німеччини, Франції та інших держав, а наприкінці століття питома вага іноземців складала біля 22% [13, с. 28, 48].

Засновник університету В. Н. Каразін, як відзначав Д. І. Багалій, мав подвійний погляд на проблему виховання молоді. Будучи гарячим прибічником західноєвропейської науки, він виступав проти виховання юнацтва іноземцями. Однак, В. Н. Каразіну була чужою вузько національна обмеженість у питаннях освіти. Прогрес вітчизняної науки і культури він бачив у розвитку національних традицій, запліднених передовими європейськими досягненнями [2].

Суть питання полягала не в національній приналежності лекторів, а в тому, які школи і культуру вони презентували. Так, запорукою високого рівня освіти, в тому числі музичної, і в цілому культури студентів Харківського університету було те, що в його стіни увійшла істинно європейська освіта, яка впроваджувалась інтернаціональним професорсько-викладацьким колективом, який, будучи вихованим епохою Просвітництва, став поборником енциклопедичної освіти молоді й представляв кращі наукові і культурні традиції. Так, наприклад, поляк І. М. Вітковський – носій класичної віденської музичної традиції, І. С. Рижський – вихованець вітчизняної школи словесності, за його підручниками логіки і риторики навчалися студенти кількох поколінь трьох провідних університетів – Харківського, Московського, Казанського. І. Шад – представник німецької філософської науки, що також був хорошим музикантом, якому Рада Університету, високо оцінюючи його знання, незмінно доручала разом з Вітковським проводити найбільш відповідальні іспити з музики та ін. [9, с. 106].

Більшість іноземних професорів, які прибули в Росію, мали прекрасну європейську освіту, авторитет в наукових колах, високий рівень культури, нерідко були добре підготовленими музикантами-аматорами. Так, наприклад, одним з найбільш відомих учених початкового періоду історії Харківського університету був економіст і юрист Л. К. Якоб – професор і ректор університету в Галле, автор 35 робіт в галузі філософії, богослов'я й психології; професор фізики та математики з Франкфуртського університету Й. Гут, який видав ряд робіт з математики, механіки, фізики, архітектури, а проводячи у Франкфурті астрономічні спостереження, відкрив з 1801 по 1807 рр. чотири комети [1, с.52]. Хімік Ф. Гізе прийняв активну участь у створенні хімічної лабораторії університету, він досліджував корисні копалини Слобожанщини, створив зразковий для свого часу п'ятитомний підручник "Всеобщая химия для учащихся и учащихя" (т.1–5, Харьков, 1813 – 1817; пер. с нем. В. Комлишинского). Пізніше Гізе викладав в Дерптському університеті, був його ректором. Вище згадуваний професор філософії І. Шад, який також викладав психологію, логіку, етику, метафізику, опублікував в Росії кілька солідних праць, у тому числі "Чисту логіку" (1812), "Природне право" (1814). Деякі дослідники, наприклад Д. Чижевський, вважають його засновником наукової школи в Росії, до якої можна віднести відомого композитора, блискучого піаніста, автора першої в Росії, а отже і в Україні, двотомної "Теорії музики", доктора філософії Г. Гесса де Кальве, який в 1812 р. захистив дисертацію в Харківському університеті [15, с.79–87].

Відводячи належне місце мистецтву, в тому числі музиці, в гармонійному розвитку людини, як особистості освіченої і культурної, засновники і викладачі нового університету приділяли багато уваги естетичному вихованню молоді. Ідея створення вищого навчального закладу у В. Н. Каразіна була за своїм змістом прогресивною для того часу. У своїх спогадах син діяча підкреслює, що "університет його батька був не школа, за німецьким зразком, а всеохоплююче училище" [2, с. 3]. В своєму проекті університетського устава В. Н. Каразін закладав, як підкреслює Д. І. Багалій, "вместо четырех отделений или факультетов он проектировал девять – 1) общих познаний; 2) приятных искусств; 3) богословское; 4) гражданских познаний; 5) военных познаний; 6) врачебных познаний; 7) гражданских искусств; 8) отделение учености и 9) отделение изящных художеств. Сверх того для низшего населения Каразин предлагал учредить *училище сельского домоводства и школу ремесел и рукоделий*. Таким образом харьковский университет, по мысли Каразина, должен был заключать в себе и низшие училища (сельско-хозяйственное и ремесленное), и гимназию, и университет, и академию художеств, и духовную академию, и военную, и инженерную академию" [2, с.7-8.]. Проект Каразіна, на жаль, не був здійснений. [2, с. 10].

Однак, не дивлячись на це, в університеті з моменту відкриття були створені музичні класи, де мали можливість навчатися всі бажаючі студенти, а головне для викладання в них були запрошені кваліфіковані вчителі музики. Першим серед них був Іван Матвійович Вітковський, музикант з європейською освітою, "учень Гайдна", автор ораторії, виконаної на другий день урочистостей, присвячених до відкриття університету. Автором поетичного тексту ораторії був професор І. Ф. Тимківський. Про те, якого великого значення надавав мистецтву у вихованні й освіті студентської молоді перший ректор і професор І. С. Рижський, свідчить тема його промови "О изящных науках" в день відкриття університету 17 січня 1805 р." [2, с.20–21.], а також його відома праця з філології "Введение в круг словесности" (Харків, 1806), де він приділив увагу і музикознавчим проблемам, пов'язаним з питаннями акустики і ладу.

Музичне мистецтво стало не тільки одним із факторів естетичного виховання студентства, а й поширило свій вплив на місцеве товариство, перед яким виступали студенти і викладачі університету. Демократичні традиції в освіті, закладені в стінах Харківського колегіуму, попередника університету, в якому цінувалися знання і талант, а не станова приналежність учня, продовжували розвиватися. Між професорсько-викладацьким складом і студентами, як у свій час між учнями і викладачами колегіуму відбувалися творчі контакти у мистецькій сфері. Зокрема, це виявлялось у проведенні спільних концертів студентів і викладачів різних спеціальностей. Так, наприклад, серед тих, хто брав участь в університетських вечорах були вчителі музики І. М. Вітковський, І. О. Лозинський, магістр хімії О. Шуман, професор І. Шад, доктор філософії Г. Гесс де Кальве та інші, що виступали як з творами західноєвропейської класики, так і з власними. Необхідно відзначити, що ці музиканти вже почали віддавати належне українській народній музичній творчості. Так, наприклад, багато уваги приділив в своїй "Теорії музики" народним пісням Гесс де Кальве, який також написав блискучі концертні варіації в романтичному стилі на тему української народної пісні "Як сказала матуся". Музикознавці вважають цей твір, єдиний що зберігся зі спадщини композитора, одним з перших друкованих українських інструментальних творів. [10, с.66]. Твори інших композиторів, на жаль, не збереглися.

Наскільки значним був вплив мистецтва на духовний світ студентів університету і їхнє бажання навчитися грати на музичному інструменті свідчать спогади М. І. Костомарова. У нього, тоді студента другого курсу, "...виникло бажання узятись за музику" і він "купив собі фортепіано за триста рублів асигнаціями та домовився з учителем". Однак, згадує вчений, "музика вимагала занять принаймні по декілька годин щоденно, а я на те зовсім не мав часу. З більшою постійністю я випробовував свої сили у віршуванні" [7, с. 321]. Захоплення музикою (хоча фортепіано залишилося улюбленим інструментом на все життя), перемогла любов до українського слова, яка прокинулася в ньому під впливом збірки "Малороссийские песни" М. О. Максимовича. Вже в студентські роки Костомаров виступив як український поет, надрукувавши збірки віршів "Украинские баллады", "Ветка, малороссийские стихотворения", драму "Сава Чалий", трагедію "Переяславська ніч" та інші.

Визначаючи характер освіти в університеті М. Де-Пуле писав: "В основі освіти, що набувалася в Харківському університеті, лежав ідеалізм, спричинений історичними та місцевими обставинами. Ліпша риса харківського ідеалізму виявилася в літературному напрямі науки та в літературній настрої студентів" [5, с. 78–79, 123.]. Особистий життєвий приклад М. Де-Пуле – письменника і педагога – це засвідчує.

І хоча офіційною мовою викладання в Харківському університеті була російська, а спеціальний указ 1804 р. царського уряду забороняв навчання українською мовою, паростки українства в освіті пробивалися в його стінах. Саме тут був заснований доктором словесності, випускником Московського університету професором І. О. Срезневським "Український Вісник", перший журнал на Україні українською мовою, на сторінках якого було надруковано одні з перших україномовних публікацій, а саме вірші професора П. П. Гулака-Артемовського, одного з кращих знавців української народної творчості. В "Українському Віснику" (1817, ч. 6) відомий музикант Г. Гесс де Кальве надрукував статтю про Г. Сковороду, в якій спробував осмислити життєвий і творчий шлях філософа. В університеті професор медичного факультету П. М. Шумлянський, як зазначають його біографи, в окремі роки (починаючи з 1807 р.) читав

курс піітики українською мовою. В університетській друкарні в 1833–1838 рр. видавав історико-фольклорно-літературний збірник "Запорожская старина" молодий викладач, випускник університету, майбутній філолог, славист, історик, палеограф І. І. Срезневський (син); у 1839 р. видав збірку "Думки і пісні та ще дещо" (яку у заслання з вдячністю згадував Т. Г. Шевченко) молодий викладач, майбутній український поет, фольклорист, перекладач А. Л. Метлинський та ін. В стінах Харківського університету сформувався М. І. Костомаров як історик України, тут він захистив дисертацію "Об историческом значении русской народной поэзии".

Отже, не дивлячись на те, що з прийнятою в 1804 р. системою освіти в Російській імперії обов'язковою була російська мова викладання, незалежно від того, що урядом переслідувалась мета прискореної русифікації українського краю, університети... ставали, – підкреслює сучасний український вчений Г. Вервес, – нерідко осередками загальноосвітніх, наукових і педагогічних знань, в сферу дії яких були втягнуті майже всі суспільні верстви [4, с.32]. Таким чином, Харківський університет у першій половині ХІХ ст. став кузнею кадрів національно свідомої української інтелігенції, яка своєю літературною і музичною творчістю, педагогічною, науковою, культурно-просвітницькою діяльністю сприяла становленню і розвитку музичної освіти і культури, утвердженню етнічної самоідентифікації українського народу.

Література:

1. *Багалей Д.И.* Опыт истории Харьковского университета: (По неизданным материалам): В 2 т. Т.2. (1815–1835). / Д. И. Багалей. – Х., 1904. – с.52.
2. *Багалей Д.И.* Харьковские университетские тожества в первые годы существования университета. / Д. И. Багалей. – Харьков: Типография Губернского Правления. – 1892. – 31с.
3. *Бутовський О. Д.* В рідном гнізді // О. Д. Бутовський // Бутовський О. Д. Вибрані твори. / Автори-упорядники В. В. Драга, М. Д. Зубалій / За редакцією А. В. Домашенка. – К.: "Нічлава", 2006. – 240 с. з іл.
4. *Вервес Г.* Українці на рандеву з Європою / Г. Вервес. – К. : Ін-т історії України НАН України, 1996. – 120 с.
5. *Де-Пуле М.* Харьковский университет и Д. И. Каченовский / М. Де-Пуле // Вестникъ Европы. – 1874. – № 1. – С. 78–79, 123.
6. *Ефименко А.Я.* Николай Иванович Костомаров / А.Я. Ефименко // Вестн. и библиотека самообразования. – 1904. – № 3. – С.1221.
7. Історичні постаті /М.І. Костомаров; [пер. з рос. Голуб І.С.]. – Дніпропетровськ: Січ, 2008. – 618 с.
8. *Лейкина-Свирская В. Р.* Интеллигенция в России во второй половине ХІХ века / В. Р. Лейкина-Свирская. – М.: Мысль, 1971. – 368 с.
9. *Миклашевский И. М.* Харьковский университет и музыкальная культура Слободской Украины / И. М. Миклашевский. – Харьков; 1958. – С. 106.
10. *Муха А.І.* Композитори України та української діаспори: Довідник. / А. І. Муха. – К.: Муз. Україна, 2004. – с.66.
11. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (Х – поч. ХХ ст.) : Нариси / Редколегія : М. Д. Ярмаченко (відп. редактор), Н. П. Калениченко (заст. відп. редактора), С. У. Гончаренко та ін. – К. : Рад. шк., 1991. – 381 с.
12. *Семчишин М.* Тисяча років української культури / М. Семчишин. – К. : АТ "Друга рука", МП "Фенікс", 1993. – 550 с.
13. Харківський Національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельников та ін. – Х.: Фоліо, 2004. – 750 с.
14. ЦГИАЛ СССР, ф. 733, оп. 49, д. 158, 66 л., 1811–1819 гг. – цит. за: Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (Х – поч. ХХ ст.) : Нариси / Редколегія : М. Д. Ярмаченко (відп. редактор), Н. П. Калениченко (заст. відп. редактора), С. У. Гончаренко та ін. – К. : Рад. шк., 1991. – 381 с.
15. *Чижевський Д. І.* Б. Шад і його учні / Д. Чижевський // Чижевський Д. Філософія на Україні. – Прага, 1926. – С.79–87.

16. **Якоб Л. К.** О влиянии университетов на образование и благосостояние народа: Речь 17 янв. 1808 г. – Харьков, 1808. / Л. К. Якоб. – С. 68–86.

17. **Hroch M.** Language and National Identity // Nationalism and Empire. The Habsburg Monarchy and Soviet Union. – N.Y., 1992. – P. 65.

УДК 78,071.1:[929Ласковський(470+477)

Ковчуж О.С.

КОМПОЗИТОР І.Ф.ЛАСКОВСЬКИЙ: МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ТВОРЧОЇ БІОГРАФІЇ

В статті йде про те, що мало відомі факти творчої біографії І.Ф. Ласковського. Автор спробував систематизувати матеріал, стосуючий перебування російського композитора-піаніста в Україні, а також аналізу творчих зв'язів Ласковського з точки зору руско-українських культурних зв'язів. Обґрунтовано можливість включення фортепіанних опусів Ласковського в педагогічні програми та концертний репертуар студентів музично-педагогічних факультетів.

Ключові слова: І.Ф.Ласковський, творча діяльність, фортепіанне наслідування, жанри, камерно-інструментальна музика, виконавець, видавець, концертна програма, портрет.

Радість і здивування дарує нам зустріч з музикою Івана Федоровича Ласковського, ім'я та творчість якого майже невідомі широкому колу сучасної музичної громадськості. А свого часу твори митця звучали не лише в музичних салонах Петербурга і Москви, а й у багатьох провінційних містах Росії. Високо цінували художній талант композитора О. Верстовський та М. Глінка. Одним «із кращих та істинних митців» вважав його О. Даргомижський. Ф. Ліст, А. В'єтан, А. Серве. Перебуваючи на гастролях у Петербурзі, вона «...охоче грали» вдома у Ласковського, бо вважали його своїм музичним «побратимом».

Твори І. Ласковського включали до своїх концертних програми М. Балакірев, В. Пухальський, А. Рубінштейн. З великим успіхом фортепіанні п'єси Ласковського виконував М. Рубінштейн. Із творчим доробком композитора був дуже добре знайомий С. Танєєв, який, до речі, упродовж майже 30-ти років підтримував дружні стосунки із сином та онуком Івана Федоровича Ласковського. Включав до складу навчального репертуару своїх учнів фортепіанні опуси російського композитора-піаніста К. Ігумнов.

В історію російської музичної культури другої чверті ХІХ століття Ласковський увійшов не лише як визначний композитор і піаніст, а й видавець (разом з М. Норовим) нотної збірки «Ліричного альбому на 1832 рік». Це було одне з найкращих видань того часу як з точки зору художнього оформлення так і за змістом. Нотну збірку прикрашали витончені малюнки Ф.Толстого. Тут уперше були надруковані романси М. Глінки («Голос с того света» на слова В. Жуковського, «Забуду ль я волшебство» на слова кн. С. Голіцина) і вальси О. Грибоедова. Поряд з аналогічними альбомами М. Глінки та О. Даргомижського видання І.Ф. Ласковського стояло вище інших нотних збірок, виданих у той самий період ХІХ століття.

Брав активну участь Ласковський і у підготовці до видання першої «Російської Музичної Газети», до складу редакції якої входили Глінка, Одоєвський, Ломакін, Гунке, Масальський, Струйський та ін.

Вагомим був внесок Ласковського в камерно-інструментальну музику. На думку Є. Вороніна, у 30-х роках ХІХ століття у сфері інструментальної музики російськими композиторами було створено не багато визначного. До «відмінних зразків» належали квартети І.Ф. Ласковського, безпосередні «предтечі квартетів О. Бородіна і П. Чайковського».

Творчість Ласковського отримала високу оцінку таких авторитетних музичних діячів і критиків як О. Львов, Ц. Кюї, В. Стасов, М. Мельгунов, С. Булич, О. Фамінцін, П. Веймарн та інші. Щирим прихильником творчості талановитого митця був М.Балакірев, який, між іншим, визнавав І.Ф.Ласковського «... першим російським фортепіанним композитором», за яким прямує російські композитори другої